In general, he does not evade from existing notions of Ukrainian mentality. His literary characters are first of all kind, romantic, fun, generous and trusting. This is a rich inheritance from the farming past. The symbol of bread is a universal tool, by which the poet expresses, interprets and glorifies all that matters for him. Almost all images (except for the machine ones) that reveal the bread theme (bread, wheat, ear, cereal growers, etc.) have sacred semantics.

However, from time to time this idyllic picture becomes monochrome, especially in poetry about war, about memories of it or foreboding. Showing the anxiety of Ukrainian society, M. Tkach's poetry about war became the part of a much wider context. The reason is that since the middle of the twentieth century the whole ruined and frightened world «has started talking about the abandonment of man, the anxiety as his basic feelings, about the anxiety as the forematter of the soul» (M. Shlemkevych).

M. Tkach sees the escape in the remembering. He builds pathetic poetic monuments to Unknown Soldier and to Mother who lost her son in the war. And it's amazing how they remind real monuments.

Looking in the depth of history, the poet stresses the continuity of militant (secondary by their nature) traditions, particularly Cossack heroism. Perhaps this is best achieved in the poem «Hands on the wheel», in which the cereal grower, who has recently been making clay toys, is forced to grow up into a warrior and saddles true horse to fight the enemies, protecting his family and land. M. Tkach also demonstrates the eternal, biblical continuity of evil in this poem.

Human life is what the poet values most of all. That's why he is on the side of peace and calls for peace. But at the same time he points out with sadness that it is too early to turn swords into ploughshares, as mentioned in the biblical prophecy. M. Tkach recognized the new-old threat to his motherland in anticipation of the next millennium, and his poems became even more acute and more didactic than before. Anyway he looked to the future with hope, noting us not to let the swords fall from our hands. His Antey is armed.

Key words: *mentality, the image of a Ukrainian, farmer-warrior.*

УДК 821.111-31.09

Д. І. Дроздовський

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ МНОЖИННОЇ РЕАЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЖАМИ ПОСТПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ РОМАНІВ

У статті досліджено, що в англійському постпостмодерністському романі увиразнено мотив одночасного перебування суб'єкта в кількох вимірах реальності. Моделі такого перебування можуть підпорядковуватися різним авторським концепціям: роман-сповідь із романом у романі («Спокута»); використання науково-фантастичних концепцій «множинності часу», його нелінійної організації відповідно до теорії суперструнної реальності, яка представлена у вигляді кількох одночасних зон, між якими може бути встановлений зв'язок (фізичний або метафізичний) («Хмарний атлас»); конструювання у власній свідомості фіктивної реальності, що постає заміником справжньої дійсності, що має занадто сильний травматичний ефект для суб'єкта (таким чином створена підсвідомістю дійсність витісняє певні фрагменти минулого, які через певні обставини не можуть бути проговорені або ж

подолані індивідом) («Дивний випадок із собакою вночі»); суб'єкт реальності не може достеменно ідентифікувати для себе, яка з реальностей, у яких він перебуває, справжня, позаяк не існує чітких інструментів для верифікації реальності («Субота», «Спокута»).

Ключові слова: І. Альєнде, М. Геддон, М. Дж. Гайленд, І. Мак'юен, постпостмодернізм, сучасний британський роман, множинність реальності.

DOI 10.34079/2226-3055-2019-12-20-44-50

Постановка проблеми. Визначення світоглядно-філософських, ідентичнісних, жанровомодифікаційних, наративних параметрів постпостмодерністського роману належить до малодосліджених тем сучасного літературознавства й загальної теорії культури. У постпостмодерністських романах оприявлено наративи, у яких представлено концепт *множинної реальності*, тобто такі, що складаються з різних історій, відповідно, у них експліковано різні типи пам'яті, різні вияви світорозуміння та ін. Такі романи мають дві чи більше сюжетні лінії, які сукупно експлікують певний проблемно-тематичний комплекс. Так, у постпостмодерністському романі «Там, за зимою» [1] (латино)американської письменниці Ісабель Альєнде дискурс Евелін пов'язаний із темою картелів, торгівлі людьми; дискурс Лусії словесно візуалізує мотив нової сексуальності, не детермінованої біологічними чинниками (оприявлено ідею того, що людина здатна обирати свою стать залежно від світоглядних позицій і подібно до того, як у різних африканських племенах люди змінюють свої імена в різний період самостворення й розвитку, бо первісне ім'я, дане при народженні, не відбиває специфіки життя людини сьогодні); світ Річарда оприявнює проблему пошуків людиною свого призначення. У романі загострено проблему неоднорідності людини, багатогранності ідентичності персонажів, репрезентованих в іншому порівняно з постмодерністським ракурсі. Окреслена специфіка постпостмодерністського літературного дискурсу, зокрема в річищі сучасного британського роману, детермінує **актуальність** представленої розвідки.

Мета статті – схарактеризувати світоглядно-філософські параметри постпостмодерністського роману «Дивний випадок із собакою вночі» М. Геддона, визначивши специфіку перебування суб'єкта нарації в реальності, яка є іманентно множинною (кількарівневою). Визначена мета передбачає розв'язання таких **завдань**: окреслити світоглядні особливості суб'єкта постпостмодерністського британського роману; визначити сутність концепту «множинна реальність» як чинника постпостмодерністського художнього світу; дослідити постпостмодерністську модель гуманізму, репрезентовану в сучасних британських романах; виявити соціокультурну специфіку концепту «множинна реальність», розкривши його зв'язок з ідеями транскультурності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіка особливого, деформованого світосприйняття героїв сучасних романів може бути детермінована й такими розладами, як аутизм, зокрема синдром Аспергера тощо. Це посвідчує погляди Т. Вермюлена і Р. Ван ден Аккера [7] на те, що культура, яка прийшла на зміну постмодернізму, втілює в собі принцип хитання між двома мисами: наївності й досвідченості, альтруїзму та прагматизму. Голландські дослідники метамодернізму запропонували доволі точне з філософської точки зору визначення сучасної культурно-історичної ситуації, яка втілює поєднання в ідентичності або психотипі різних, подеколи полярних і антипатичних рис.

Множинність реальності, що постає одним із ключових мотивів постпостмодернізму, детермінована соціальними й психологічними чинниками, а також впливом наукових відкриттів щодо розуміння природи людини, особливостей часу й матерії. Людина ХХІ ст. перебуває у світі потенційно множинному, де в одному просторі зустрічаються персонажі з різною історією, різними типами досвіду, культурно-етнічної пам'яті тощо. Окремий локус реальності може поставати місцем зустрічі тих наративних фрагментів, які в одній часовій площині відійшли у світ минулого, що не може повторитися. З іншого боку, йдеться про такі локуси, у які потрапляють певні символічні об'єкти, що містять «сліди» минулого, які мають особливу значущість для майбутнього. Усе це дає підстави говорити про реалізацію в постпостмодернізмі концепції «позачасової одновимірності» [4, с. 454], яка оприявлена не лише в британському, а й також американському і канадському постпостмодерністському романі [4].

Виклад основного матеріалу. Варто зауважити, що транскультурність, мультикультурність, зустріч з *Іншим* стають чинниками не лише нової реальності ХХІ століття, а й інструментами травмування людини, яка прагне знайти рівновагу у хисткому світі подвійних стандартів і неодновимірної політичної дійсності, побудованої за допомогою симулякрів і фейкових технологій. Мотив *транс-* набуває особливого увиразнення в постпостмодернізмі: йдеться про вихід героїв за рамки традиційних уявлень про історію, простір, людське тіло та людську природу, експліковано нові кордони навколо людини й у новий спосіб словесно візуалізовано такі феномени, як *стать*, *ідентичність*, *соматичність* тощо. Форми співіснування персонажів із реальністю часом набувають патологічних виявів і постають настільки потужним чинником травмування людини з позиції традиційного уявлення про тіло, стать, психіку тощо, що постпостмодерністський роман не може обійти увагою нових поглядів на людину, її специфічні комунікативні кореляції з пам'яттю, психікою, тілом, категоріями часу, простору.

Пошук смислів буття актуалізує в постпостмодерністському дискурсі важливість утвердження *гуманістичного*, експлікованого в ситуації різних соціально-політичних, економічних та ін. викликів. Для більшості аналізованих у статті романів ця індивідуальність оприявлена у виявах емоційної ідентичності людини, у її волі та прагненнях. Емоційність у такому разі зображено як рису, що є чинником протистоянь і непорозумінь, бо саме вона фрагментує реальність навколо персонажів на кілька субреальностей, реалізуючи у художній площині концепцію *сенсу фактів*. Гормональні проблеми, емоційні реакції тощо не дають можливості людині аналізувати реальність відсторонено, об'єктивно і з позиції здорового глузду. Часто світ, у якому в ХХІ ст. перебуває людина, зображено як такий, що перебуває в епоху «кінця світу». Не випадково для А. С. Баетт особливої значущості в сучасній літературі набуває реактуалізація міфу про Рагнарока [5].

Кристофер у романі «Дивний випадок із собакою вночі» М. Геддона прагне жити у своєму внутрішньому світі. Вихід назовні для нього означає зустріч із невідомістю, що може викликати панічну атаку. У постпостмодерністському романі експліковано ситуації, у яких герої здійснюють екзистенційний вибір або ж опиняються в ситуації зустрічі з тим, що є рушієм світоглядних змін у їхньому житті. У романах актуалізовано психологічні колізії, які дають підстави говорити про поглиблену увагу англійських авторів до осмислення психологічних проблем, які виникають у суспільстві ХХІ століття.

Особлива увага в британському постпостмодерністському романі приділена зображенню підлітків, які мають ще не сформоване мислення, детерміноване значною

кількістю стереотипів, конвенції попередніх політичних, наукових традицій тощо. Так, у романі ірландської письменниці М. Дж. Гайленд «Угамуйте мене» ідеться про хлопця, який переживає подібні ситуації та досвід, що і Кристофер у романі М. Геддона «Дивний випадок із собакою вночі». Кристофер не вбачає в батькові людяності, відмовляється контактувати й довіряти йому після того, як той зізнається у вбивстві собаки, а також у приховуванні листів матері. Джон у романі «Угамуйте мене» зневірюється у батьках після того, як дізнається про їхню брехню: *«В Гоурі вона такою не була. Вона читала книжки, дотепно й цікаво розмовляла, говорила про виготовлення ляльок, а зараз вона сумна й немінна без будь-якої причини»* [2, с. 176]. Обидва юнаки наділені гіпертрофованою спостережливістю й уважністю до деталей: *«Батько прийшов додому о 5:48 вечора... На ньому була сорочка в клітинки лаймово-зеленого та небесно-блакитного кольорів, і шнурівки на одному черевіку були зав'язані подвійним вузлом, але на другому – ні»* [3, с. 83]. Джон у романі М. Гайленд підмічає, що *«коли тато допиває воду, я бачу, що гудзики в нього на жакеті застебнуті неправильно. Він так робить навмисне, і часто це є ознакою доброго настрою»* [2, с. 11]. Або ж Джон зауважує: *«Я уважно дивлюся на нього – і щось стається. Я знаю – я впевнений, – що він каже неправду. Є щось у його обличчі, якийсь проблиск, миттєва півусмішка, потім похмура гримаса»* [2, с. 15].

Джон бачить світ як сукупність причинно-наслідкових взаємодій і тенденцій, тож, підмічаючи нюанси, можна сформулювати власну систему, яка допомагатиме розумітися на тому, коли й чому люди кажуть неправду, як виявити неправду в комунікації з іншими, через що виникають конфлікти тощо. Юнак підмічає людські реакції, прагнучи виявити підтекст або ж додаткові значення в емоційних виявах інших: *«Вони сміються так сильно і так довго, що сам жарт, мабуть, виходить за межі мого розуміння, і мені хочеться знати, в чому він полягав»* [2, с. 81].

Спільним для обох персонажів-юнаків є несамовите прагнення досягнути поставленої мети. Мрія Кристофера – це іспит із математики, фізики та вищої математики на оцінку «А», зрештою, юнак отримує дозвіл на складання іспиту з математики. Джон прагне поїхати до Ніагари, його бажання має будь-що здійснитися. *«У крайньому випадку я зароблю своїм даром достатньо грошей, щоб заплатити за поїзду на Ніагарський водоспад»* [2, с. 27]. Юнак свариться з матір'ю через те, що доводить їй про необхідність позичити кошти в бабусі задля того, щоб мрія Джона здійснилася швидше.

Обидва персонажі переживають розлучення батьків – складну психологічну травму, що позначається на їхньому світогляді: *«Я мало не падаю. Я не можу зосередитись. Їй не слід було казати мені це. Їй не треба було цього казати»* [2, с. 193]. *«Але чи не погана він для мене компанія? Хіба не він є причиною всіх наших неприємностей? Так, у цих неприємностях винуватий мій тато, і я не піду з ним. Я залишуся тут, де я є зараз, з мамою. Вона ні в чому не винувата. А він повинен дати нам спокій і не робити більше ніяких неприємностей»* [2, с. 195]. Обидва проводять своє «розслідування», метою якого є викриття правди. Кристофер розпитує місіс Александер, а Джон стежить за сусідами і згодом розповідає про це матері: *«Що ж, – каже вона нарешті, не дивлячись на мене, – ти сказав правду, і тепер у тебе немає батька»* [2, с. 192]. І Кристофер, і Джон – носії «наукового» мислення, вони сприймають феномени навколишньої дійсності через аналіз, притаманний дослідникам, а не юнакам їхнього віку. *«Мені подобається цей факт. Про це можна здогадатися самостійно, навіть нікого не питаючи, можна просто дивитися вночі на небо й розмірковувати»* [3, с. 15]; *«Я не знаю, чому хтось, хто витрачає час на думання, має*

когось дивувати. Є ж тисячі речей, про які варто подумати. Коли доходить до думання, то життя схоже на величезний парк розваг» [2, с. 26].

Персонажі постпостмодерністського роману прагнуть відстороненого аналізу дійсності, уникаючи будь-яких виявів емоційності під час сприйняття проблемних ситуацій. Лише в такому разі в момент екзистенційного вибору вдається не впасти у розпач, а протистояти реальності за допомогою здорового глузду. Натомість неправильно говорити про те, що постпостмодерністський герой є беземоційним. Чуттєвість набуває форм імпліцитних, проте саме вона у моменти складного вибору дає можливість героям залишатися на боці «людського», тобто на боці тих явищ, що протистоять ідеології.

У постпостмодерністському романі «Там, за зимою» І. Альєнде наголошено, що консервативність, притаманна людям, є фактором стримування їх розвитку. Ця риса перетворює людей на неконкурентноспроможних у постпостмодерністській реальності, що постає іманентно транскультурною і потенційно трансферною. Трансферність – елемент мислення постпостмодерністської людини, яка прагне увібрати у свою соціокультурну ідентичність досвід інших країн, народів, культур, розуміючи, що бачення базових принципів світобудови обмежене значною кількістю стереотипів.

Генрі Пероун («Субота»), який є фаховим нейрохірургом, прагне з'ясувати для себе питання естетики, принципи творення поезії та причини функціонування мозку у людей, яких у суспільстві називають «митцями». Здатність до творчості виявляє у таких людей особливо розвинену фантазію, а здатність до фантазування дає можливість створювати потенційно нескінченну кількість зв'язків, що спричиняють створення нових явищ, котрі деавтоматизують сприйняття світу і дають можливість людині відчувати радість від життя. Творчість здатна деавтоматизувати мислення сприяє формуванню нового світу, у якому людина може звільнитися від попередніх конвенцій і стереотипів, що, ніби «беконівські демони», заважають людському поступу. У постпостмодерністських романах у загострений спосіб експлікована роль літератури. У своїй природі творчість, з одного боку, протистоїть тенденціям роботизації й виявляє загрози можливого штучного інтелекту. З іншого боку, здатність до фантазування свідчить про інакшість людини, її потенційну маргінальність в аспекті сприйняття більшістю або ж непристосованість до традиційних форм дійсності. І Генрі Пероун, і Кристофер, і Джон – соціопатичні персонажі, наділені особливою постпостмодерною чутливістю (репрезентованою через такі концепти, як «наївність», «щирість», «серйозність» [див.: 8]) і аналітичними здібностями.

Висновки. Герой постпостмодерністського роману зображений як іманентно *трансферний*, він залучає в себе різні часові (крізьчасові у разі переміщення героїв у часі) й просторові досвіди спільнот. Так, Річард у романі «Там, за зимою» І. Альєнде у момент осмислення свого життя, готуючись розпочати новий етап, згадує культурно-релігійну специфіку мислення своєї дружини, яка в американському суспільстві не пориває зв'язків із родовими африканськими уявленнями й віруваннями. Постпостмодерністський роман репрезентований як множинна оповідь, як наратив, що словесно візуалізує різні досвіди (особливі реальності) людей-вихідців із країн «третього світу», Латинської Америки й Азії тощо, які, проте, у постпостмодерністській перспективі не є маргінальними суб'єктами нового транскультурного світу, а носіями важливого знання (Кристофер у «Дивному випадку з собакою вночі» М. Геддона, Генрі в «Суботі» І. Мак'юена) або практики (Джон в «Угамуйте мене» М. Дж. Гайленд), що має важливе значення для формування світогляду та ідентичності в постпостмодернізмі.

Список використаної літератури

1. Альєнде І. Там, за зимою : роман / І. Альєнде ; пер з ісп. С. Борщевський. – Київ : Видавництво Анетти Антоненко, 2018. – 360 с. ; Aliende I. Tam, za zymoju : roman / I. Aliende ; per z isp. S. Borshchevskiyi. – Kyiv : Vydavnytstvo Anetty Antonenko, 2018. – 360 с.
 2. Гайленд М. Дж. Угамуйте мене : роман / М. Дж. Гайленд ; з англ. пер. В. Дмитрук. – Львів : Кальварія, 2008. – 244 с. ; Hailend M. Dzh. Uhamuite mene : roman / M. Dzh. Hailend ; z anhl. per. V. Dmytruk. – Lviv : Kalvariia, 2008. – 244 s.
 3. Геддон М. Загадковий нічний інцидент із собакою / М. Геддон ; пер. з англ. А. Рогоза – Харків : Клуб сімейного дозвілля 2016. – 221 с. ; Heddon M. Zahadkovyi nichnyi intsytent iz sobakoju / M. Heddon ; per. z anhl. A. Rohoza – Kharkiv : Klub simeinoho dozvillia 2016. – 221 s.
 4. Овчаренко Н. Постколоніальні проєкції канадської прози / Н. Овчаренко. – Одеса : Фенікс 2018. – 512 с. ; Ovcharenko N. Postkolonialni proektsii kanadskoi prozy / N. Ovcharenko. – Odesa : Feniks 2018. – 512 s.
 5. Byatt A. S. Ragnarök / A. S. Byatt. – Edinburgh : Canongate Books Ltd, 2011. – 208 p.
 6. McEwan I. Saturday / I. McEwan. – London : Vintage, 2006. – 279 p.
 7. Metamodernism : Historicity, Affect, and Depth after Postmodernism / R. Van den Akker, A. Gibbons, T. Vermeulen (eds.). – London–New York : Rowman & Littlefield, 2017. – 260 p.
 8. Vermeulen T. Notes on Metamodernism / T. Vermeulen, R. Van Den Akker // Journal of Aesthetics and Culture. – 2010. – Vol. 2, Issue 1. – P. 1–14.
- Стаття надійшла до редакції 18.11.2018.

D. Drozdovskyi

SPECIFIC WAYS OF PERCEPTION OF THE MULTIFACETED REALITY BY CHARACTERS OF THE POSTPOSTMODERNISTIC NOVEL

In the paper, the author has outlined the concept of multifaceted reality as one of the key features of the postpostmodernistic novel. The specific cognitive peculiarities of the protagonists of I. Aliende, M. Haddon, M. Hyland, I. McEwan's novels have been explained. The author has analyzed the nature of multifaceted reality in which the protagonists exist. Besides, it has been spotlighted that protagonists' way of reality perception integrates the intention to analyze the reality using emotionality (emotional intelligence) and the desire to verify it with the help of scientific approach. The multiplicity of reality, which is one of the key motives in literary postmodernism, is determined by social and psychological factors, as well as the influence of scientific discoveries on understanding of the nature of human beings, the peculiarities of time and matter. The world of the twenty-first century is in potentially plural where people of different backgrounds, experience, cultural and ethnic memory meet in one space. A separate locus of reality can serve as a meeting point for those fragments that, in one time, have gone away into the past which cannot be repeated. On the other hand, we are talking about such loci which include certain symbolic objects that contain traces of the past which are of particular significance for the future. All this gives grounds to define the implementation of the concept of timeless dimensionality in postmodernism adopted not only in English, but also American and Canadian postpostmodernism. In the paper, the author has spotlighted the specific representation of autistic thinking in contemporary postmodernistic novel. The novel «The Curious Incident of the Dog in the Night-Time» by the English writer Mark Haddon is in the center of investigator's attention. In the postpostmodernistic novel, the construction

of the world takes place in accordance with the concept of the psychic world as one that contains hidden spaces that can be actualized in situations of uncertainty, during strong shocks, etc. Christopher, the protagonist of M. Haddon's novel, has a special way of thinking inherent in the strategy to objectify reality laying it out into basic causal elements. At the same time, the protagonist represents a special type of scientific mind seeking to learn the world in accordance with the concept of prime numbers and avoiding any form of emotionality. In the paper, the author has analyzed the peculiarities of Christopher's philosophy. It is emphasized that protagonist's outlook embodies the principles of scientific approach of the reality and reveals the forms of new humanism. The cognitive specificity of the thinking of the teenager with Asperger's syndrome has been outlined: the inability to distinguish irony and the connotative meaning of words, the perception of God and the transcendental matters, the idealization of mathematics and the concept of «prime numbers», etc.

Key words: I. Aliende, M. Haddon, M. Hyland, I. McEwan, postpostmodernism, contemporary fiction, multifaceted reality.

УДК 821.162.1-31.091

В. В. Дуркалевич

ШУЛЬЦІВСЬКІ ІНСПІРАЦІЇ У ПОВІСТІ ВІЛЬГЕЛЬМА ДІХТЕРА «БОЖИЙ КІНЬ»

У статті розкривається сутність актуалізації літературної спадщини Б. Шульца у новому рецептивному контексті, сформованому пізньою автонараційною практикою зацілілого. Підкреслюється, що така практика має виразний діалогічний й інтертекстуальний характер, котрий веде до розширення й диференціації вже наявних типологічних класифікацій. Аналізуються експліцитні й імпліцитні способи означування постаті дрогобицького митця та його тексту. З'ясовується мотиваційне підґрунтя творчого діалогу, окреслюються його концептуальні рамки.

Ключові слова: спогадування, автонарація, читання, творчий діалог.

DOI 10.34079/2226-3055-2019-12-20-50-57

Постановка проблеми. Рецепція шульцівських мотивів, образів, сюжетів є такою ж давньою, як і тексти самого Б. Шульца. До того ж рецепцією багатоаспектною, бо розгортається на різних діалогічних рівнях, серед яких – літературно-критичний, літературознавчий й літературний. Не менш розбудованим є також й поле читання постаті самого митця як впізнаваного культурного героя, що потверджує, зокрема, існування низки знаних й широко коментованих прозових текстів, серед яких: «See Under: Love» Д. Гроссмана (1986), «The Messiah of Stockholm» Ц. Озік (1987), «Il messe dopo l'utimo. Frammenti di un romanzo incompiuto» М. Ерколані (1999), «Un uomo che forse di chiamava Schulz» У. Пікареллі (2000), «Im Kopf von Bruno Schulz» М. Беллера (2013) та ін. Тривала присутність Шульцовой прози й самого митця, передусім як персонажа біографічних романів й оповідань, у світовій культурній пам'яті дає можливість говорити про різні типологічні пласти рецепції, які співіснують, взаємопроникаються й постійно між собою діалогізують. Поява кожного нового твору,